

УДК 347.9

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

*Сосої Вікторія Анатоліївна,
студентка VI курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Науковий керівник:
*Щербак Світлана Володимирівна,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет*

У статті проведено аналіз правового регулювання принципів виконавчого процесу, здійснено характеристику системи та класифікації принципів виконавчого процесу, а також досліджено законодавче закріплення у законі України «Про виконавче провадження» принципів (засад) виконавчого провадження. За результатами дослідження зроблено висновок щодо усунення прогалин законодавства.

Ключові слова : виконавчий процес, принципи виконавчого процесу, основні засади виконавчого процесу, класифікація принципів.

Sosoi V. V. Rights Principles Enforcement Process. The article analyzes the principles of regulation enforcement process, and it made theoretical description of the classification system and the principles of the enforcement process, and also studied legislative consolidation of the law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" principles (principles) enforcement. The study concluded to eliminate gaps legislation.

Keywords : an executive process, principles, principles of enforcement, classification principles.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування органів та осіб, які здійснюють виконання судових рішень в Україні становить важливий ключовий показник прогресивного державотворення. Суттєвим у даному контексті є законодавче закріплення основних засад (принципів) виконавчого процесу, вироблення та становлення яких слугує рівновагою забезпечення прав та інтересів суб'єктів виконавчого процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі принципи виконавчого процесу досліджували

Ф. С. Бортняк, О. В. Ісаєнкова, Л. Ф. Лєсницька, П. В. Макушев, О. В. Лясковець, Н. А. Панкратова, А. І. Перепелиця, С. В. Щербак, С. Я. Фурса та інші.

Мета статті полягає у аналізі правового регулювання принципів виконавчого процесу, а саме характеристиці системи та класифікації принципів та дослідження законодавства України з приводу нормативного закріплення принципів виконавчого процесу.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом висловлені досить різні підходи щодо

системи та класифікації принципів виконавчого процесу.

Сучасне дослідження принципів виконавчого процесу, їх склад та система ґрунтується на різних концептуальних підходах науковців до визначення місця виконавчого провадження. Зокрема, з урахуванням численних поглядів як російських, так і українських вчених, що займаються вивченням проблем виконавчого провадження, можна виділити п'ять основних напрямків наукових досліджень природи та сутності виконавчого провадження: перший напрямок – цивільна процесуальна теорія виконавчого провадження (Л. Ф. Лесницька, М. С. Шакарян, М. Й. Штефан), другий напрямок – адміністративна теорія виконавчого провадження (Оганесян В. М., Горбунова Я. П., Ф. С. Бортняк, А. І. Перепелиця), третій напрямок – теорія виконавчого процесуального права (Д. Х. Валєєв, четвертий напрямок – теорія цивільного виконавчого права (В. В. Ярков), п'ятий напрямок – теорія виконавчого процесу (С. Я. Фурса).

Вчені-процесуалісти, які ще з радянських часів традиційно розглядали виконавче провадження як стадію цивільного процесу, продовжують розвивати цю думку, стверджуючи, що у виконавчому провадженні продовжують свою дію принципи цивільного процесуального права, такі як законність, диспозитивність, рівноправність сторін, рівність всіх громадян перед законом [4, с. 24]: принцип законності, рівності громадян перед законом і органом державної виконавчої служби, недоторканності людини, недоторканності житла, гласності, державної мови провадження, диспозитивності, юридичної істини, змагальності, доступності, безпосередності, публічності, оперативності [9, с. 54].

Прихильники адміністративної теорії виконавчого провадження, характеризуючи принципи як основні засади діяльності державної виконавчої служби, запозичують окремі принципи управлінської діяльності з урахуванням специфіки виконавчого провадження. Зокрема, Ф. С. Бортняк виділив такі принципи діяльності державної виконавчої служби: нормативність діяльності; єдиноначальність, колегіальність; поділ управлінської праці; своєчасність, повнота й неупередженість при виконанні рішень; підконтрольність і підзвітність; персональна відповідальність за порушення дисципліни й неналежне виконання службових обов'язків; професіоналізм, компетентність, ініціативність, чесність, відданість справі; правова і соціальна захищеність працівників державної виконавчої

служби, обов'язковість вимог працівників державної виконавчої служби; оперативна самостійність [2, с. 10-11].

А. І. Перепелиця пропонує наступну класифікацію засад побудови та діяльності державної виконавчої служби, поділяючи їх на міждержавні (пріоритетність прав людини щодо інтересів держави; примусовий характер виконання рішень, гласність та усність виконавчого провадження, можливість оскарження дій осіб, що виконують рішення судів і несудових органів, наявність приватної (особистої) власності та можливість звернення стягнення на це майно як захід примусового виконання рішень суду та інших несудових органів; можливість превентивного накладання арешту на майно боржника як засіб забезпечення виконання рішення у майбутньому, з обов'язковим визначенням переліку об'єктів майна, на яке не можна звернути стягнення; наявність встановленого порядку звернення стягнення на різні об'єкти майна боржника; наявність сторін виконавчого провадження, які наділені у виконавчому провадженні рівними правами; взаємодію при виконанні рішень судових і не судових органів інших держав, загальні (законність; верховенство права; рівність громадян перед законом і органами державної виконавчої служби; недоторканість людини; недоторканість житла; гласність; ієрархічність; державну мову; диспозитивність; юридичну істину; змагальність; доступність; безпосередність; публічність; оперативність) та спеціальні (обов'язковість вимог державного виконавця; своєчасність; повнота виконання і неупередженість державного виконавця; безпосередність; пріоритетність звернення стягнення на майно боржників; одноособовість прийняття рішення в конкретному виконавчому провадженні; доступність і гарантованість захисту прав стягувача та боржника) [7, с. 13-14].

Раніше висловлена автором точка зору щодо адміністративного характеру виконавчого провадження [10, с. 6] представляється на сучасному етапі доволі категоричною та уточнюється, враховуючи трансформування виконавчого провадження в самостійну галузь права – виконавчий процес. Теоретичні основи виконавчого процесу в Україні, як і система принципів виконавчого процесу перебувають на даний час на етапі формування, про що нагально свідчить відсутність праць українських вчених з даної проблеми, тому надалі можливо дослідити наукові погляди та концепції щодо принципів виконавчого провадження російських вчених.

Вперше питання щодо принципів виконавчого права, як і про саме його існування, було поставлено М. К. Юковим, який ще у 1975 році стверджував про самостійність виконавчого права та виділив такі специфічні принципи виконавчого права, як принцип поєднання галузевої і територіальної організації виконання, принцип добровільного виконання рішень, принцип участі органу, що виніс рішення, у виконанні, принцип повноти і справедливості задоволення вимог, принцип активності і ініціативності органу виконання [11, с. 19].

Н. А. Панкратова, підтримавши виділення зазначених принципів [6, с. 205-206], в подальшому доповнила їх принципом недоторканності особи боржника, принципом збереження мінімуму коштів утримання боржника та членів його сім'ї.

О. В. Ісаєнкова [3, с. 484] додала до цього переліку принципи законності, рівності перед законом учасників виконавчого провадження, державної мови виконавчого провадження, диспозитивності для стягувача, пропорційного розподілу стягнутих сум між стягувачами, поєднання галузевої і територіальної організації виконання.

Аналіз чинного законодавства дозволяє виділити дві групи принципів функціонування Державної виконавчої служби України:

- загальні;
- спеціальні (властиві лише діяльності Державної виконавчої служби України).

П. В. Макушев, О. В. Лясковець до загальних принципів відносять такі: верховенство права, законності правової впорядкованості, системності, гласності, пріоритетності прав громадян, реордінації, субордінації, науковості, комбінування, професіоналізму і компетентності, персональної відповідальності, компетенційності, контролю, неупередженості, планованості. А до спеціальних – такі принципи: одноособовості прийняття рішення в конкретному виконавчому провадженні, своєчасності виконання рішень, безпосередності виконавчої діяльності [5, с. 149].

Ми цілком погоджуємось з думкою С. В. Щербак та С. Я. Фурси. Так, вони виділяють дві групи принципів виконавчого провадження: загальні, тобто властиві не лише організації та діяльності Державної виконавчої служби, а й іншим органам, зокрема, органам виконавчої влади, нотаріусу, судам; та спеціальні, тобто властиві лише виконавчому провадженню [8, с. 36].

У своєму дисертаційному дослідженні С. В. Щербак конкретизує та відносить до загальних принципів принципи законності,

верховенства права, реордінації та принцип сприяння громадянам, установам, підприємствам і організаціям у здійсненні їх прав і охоронюваних законом інтересів, а до спеціальних – принципи обов'язковості вимог державного виконавця, своєчасності, повноти виконання й неупередженості державного виконавця, безпосередності, пріоритетності звернення стягнення на майно боржників-громадян, одноособовості прийняття рішення в конкретному виконавчому провадженні, принцип доступності й гарантованості захисту прав стягувача та боржника [10, с. 5].

Отже, до загальних принципів виконавчого процесу належать:

- верховенства права;
- законності.

На нашу думку, до загальних принципів виконавчого провадження можна також віднести:

- принцип справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- принцип гласності та відкритості виконавчого провадження.

А до спеціальних принципів потрібно відносити:

- обов'язковості виконання рішень;
- диспозитивності;
- розумності строків виконавчого провадження;
- співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями;
- забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження здійснюється з дотриманням таких засад:

1. верховенства права;
2. обов'язковості виконання рішень;
3. законності;
4. диспозитивності;
5. справедливості, неупередженості та об'єктивності;
6. гласності та відкритості виконавчого провадження;
7. розумності строків виконавчого провадження;
8. співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями;
9. забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців [1].

На нашу думку, законодавче закріплення принципів виконавчого провадження щодо діяльності Державної виконавчої служби України

має важливе значення для ефективного функціонування даної структури.

Висновки. Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що функціонування такої державної структури як Державна виконавча служба України здійснюється за допомогою спеціальних важелів – принципів виконавчого провадження. Принципи зумовлюють певну особливість процедури здійснення примусового виконання рішень. Тому вони мають обов'язково бути закріплені законодавчо.

Зовсім недавно був прийнятий новий Закон України «Про виконавче провадження» [1], де

можна нарешті спостерігати норму, що регулює питання принципів (засад) виконавчого провадження. Однак, на нашу думку, прогалина в законодавстві все ж таки залишилась. У законодавстві виконавчого провадження немає детальної характеристики кожного з принципів, і це вважаємо недоліком. Адже, для ефективного функціонування та наглядного розуміння кожного з принципів (засад) виконавчого провадження має бути опис в законі кожного з принципів окремо, а не тільки їх перелік.

Використана література :

1. Про виконавче провадження : Закон від 02.06.2016 № 1404-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/paran7#n7>
2. Бортняк Ф. С. Форми та методи діяльності державної виконавчої служби : автореф. канд. дис. – К., 2008, 16 с.
3. Исаенкова О. В. К вопросу о принципах исполнительного права // Система гражданской юрисдикции в канун XXI века: современное состояние и перспективы развития. Межвузовский сборник научных трудов. Екатеринбург, 2000. – С.484-497.
4. Лесницкая Л. Ф. Исполнительное производство. Учебник / Под ред. Лесницкой Л.Ф. – М. : «Юридическая литература», 1989. – 196 с.
5. Макушев П. В., Лясковец О. В. До питання принципів діяльності Державної виконавчої служби України / П. В. Макушев, О. В. Лясковец // Право і суспільство. – 2015. – №1. – С. 147-155.
6. Панкратова Н. А. К вопросу об исполнительном праве // Теоретические и прикладные проблемы реформы гражданской юрисдикции. Межвузовский сборник научных трудов. Екатеринбург, 1998. – 432 с.
7. Перепелиця А.І. Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні: Автореф. канд. дис. – Ірпінь., 2005, С.13-14.
8. Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні: навч. Посіб. / С. Я. Фурса, С. В. Щербак. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.
9. Штефан М. Й., Омельченко М. П., Штефан С. М. Виконання судових рішень : Навчальний посібник. – Київ, Юрінком Інтер, 2001.– 320 с.
10. Щербак С. В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні: автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / С. В. Щербак; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України . – К., 2002. – 14 с.
11. Юков М. К. Теоретические проблемы системы гражданского процессуального права: Автореф. докт. дис... – Свердловск, 1982. – 344 с.